

ENSENYAR LLENGUA ORAL I ESCRITA A L'ESO AMB CENTRES D'INTERÈS

ANTÒNIA FARRÉ SANFELIU / M. DEL CARME MASIP PORQUERES

(Institut Jaume I, Salou)

A Josep Maria Pujol San-
martín, el nostre estimat
mestre

1 INTRODUCCIÓ

La reflexió compartida sobre la nostra pràctica docent ens ha portat a experimentar la importància de la centralitat de l'activitat del llenguatge en la construcció de l'individu, com a ésser cognitiu i com a ésser social (Bronckart 1997; 2008). Constatem, doncs, que aquesta reflexió conscient sobre els processos de fer i aprendre, interrelacionats, afavoreix l'ensenyament i aprenentatge de la llengua i la literatura.

La nostra tasca està basada, segons apunta Milian (2012) a partir de les reflexions de Camps (1994; 2003), en les aportacions teòriques dels principis socioculturals, pedagògics i didàctics relacionats amb el treball per projectes, sorgit a l'anomenada escola nova de principis del segle XX (Dewey i Kilpatrick); en les aportacions de la teoria sociocultural, que planteja la importància de la interacció social en la construcció dels aprenentatges i dels usos situats del llenguatge (Vigotski); en la psicologia cognitiva que remarca la funció del procés i del context per promoure la reflexió metacognitiva i el control de l'aprenent sobre el propi procés; en la teoria de l'aprenentatge significatiu (Ausubel), per la qual un aprenentatge és significatiu quan l'alumne integra el nou significat en l'estructura de significats ja assolits; i en la teoria de les intel·ligències múltiples de Howard Gardner.

De tota manera, la nostra intenció no és aprofundir en els referents teòrics, sinó presentar experiències de treball que promouen la reflexió conscient sobre els processos de fer i d'aprendre a partir de l'adquisició de coneixements lingüístics i de pràctiques discursives en el marc d'un projecte de treball compartit portat a terme per un col·lectiu d'aprenents (Milian 2012). Així, doncs, el nostre paper consisteix a fer avançar els aprenents en

la construcció del saber i facilitar-los el fet que s'informin, negociïn i decideixin.

Amb aquests referents com a fons, us volem presentar dues seqüències didàctiques, en què el centre de les activitats és l'ensenyament globalitzador, transversal, significatiu, lligat a la realitat i que ens permet abastar el doble objectiu de fer i aprendre.

1.1 Desenvolupament de les seqüències

Per configurar el projecte i elaborar-ne la programació, en primer lloc, comencem a fer-nos preguntes com ara:

- Quin tema convé que coneguin? (selecció).
- Per a què servirà a l'alumnat aquest contingut?
- De què ha de ser capaç l'alumnat?
- Quins continguts ha d'aprendre per ser capaç d'assolir l'objectiu?
- Quins ajuts anirem donant a l'alumnat perquè s'apropriï dels continguts necessaris per assolir l'objectiu final?

En segon lloc, ens plantegem activitats que han d'anar de més a menys pautades, que afavoreixin l'autonomia de l'aprenent: activitats de treball individual, en petit grup, gran grup, col·laboratives, que impliquin reptes i promoguin l'ús de les TIC. També, activitats que no només incloguin la producció lingüísticodiscursiva, sinó que plantegin la reflexió sobre el funcionament de la llengua, el resultat de les quals permeti assolir l'aprenentatge dels continguts gramaticals i la seva sistematització (Milian 2012).

2 SEQÜÈNCIA DIDÀCTICA DE JAUME I¹

La seqüència didàctica de Jaume I la plantegem pel fet que el centre on treballem porta el nom del rei, i ens adonem que els nostres alumnes sovint desconeixen qui era aquest personatge, sobretot els que acollim en la primera etapa de l'ESO.

2.1 Activitats inicials

La presentació de la seqüència és el moment clau perquè l'alumnat es motivi i s'impliqui, és un moment important per garantir l'èxit de l'aprenentatge.

1. Per veure amb detall els objectius, els continguts i els criteris d'avaluació, us adjuntem la programació de la seqüència, i en aquest espai desenvoluparem aspectes de les activitats amb més concreció.

1. Pluja d'idees (AI/ AG):² amb recursos senzills, una taula i una cadira, que seran l'esquelet del rei, una túnica, una corona i una espasa, introduïrem a l'aula un personatge històric acompanyat d'algunes preguntes: qui pot ser aquest personatge?, a quina època pertany?, per què és a l'aula?, quina relació té amb Salou? L'alumnat descobreix, a partir del coneixement compartit, que a Salou hi ha moltes referències sobre el rei.
2. Mapa conceptual (AI): organització de la pluja d'idees i redacció d'un text explicatiu després de seleccionar el que és més rellevant de tot el que s'ha aportat sobre la presència del rei a Salou.
3. Jaume I a Salou (AG): l'alumnat ha de demanar un plànol de Salou a l'oficina de turisme del municipi i marcar-hi tots els llocs relacionats amb el rei (monument, font, edificis, ruta del mercadet medieval, Torre Vella...). Cal que en el plànol hi apliquin els coneixements apresos en la matèria de Ciències Socials sobre els signes convencionals i la llegenda dels mapes (es fa transferència del que s'ha après en una altra àrea).

Posteriorment, han d'assenyalar el carrer on viuen i escriure una postal a un amic convidant-lo a les festes medievals del municipi. En aquesta activitat es dóna significat al contingut gramatical que s'hi treballa, tant les abreviatures dels diferents tipus de carrers com els ordinals.

2.2 Activitats de desenvolupament

Amb les activitats inicials hem aconseguit que l'alumnat senti propera la situació plantejada i tingui curiositat per les noves activitats relacionades amb el projecte, que a partir d'ara se centraran en la figura del rei Jaume:

1. Repte (AG): la situació dels diversos llocs relacionats amb el rei Jaume, que han marcat al plànol, ens permet fer referència al nom de l'institut i estudiar què/ qui va promoure que es posés aquest nom. Els plantejem el repte: per què el nostre centre s'anomena Jaume I?

L'alumnat s'organitza per poder-lo resoldre. El professorat els guia i acompanya en la presa de decisions per fer-hi front amb encert. L'objectiu és trobar la clau per aconseguir la resposta a la pregunta. L'activitat final és la redacció de l'informe i la presentació oral a la resta de companys.

2. AI: activitat individual; AG: activitat grupal

2. Text descriptiu (1) (estudi de la morfologia de l'adjectiu). Comencem proposant que cada alumne pensi adjectius relacionats amb el personatge. Després d'un treball posterior en parella, primer, i en petit grup, després, farem una posada en comú per plantejar com devia ser el rei, tant psicològicament com física. Entre tots elaborem un text a partir dels acords a què arribem. Aquest text ens permet donar pistes perquè l'alumnat entengui com és l'estructura del text descriptiu.
3. Text descriptiu (2): a partir de textos fotocopiats sobre l'aspecte del rei, del llibre *Les dones de Jaume I*, en un document compartit de GoogleDocs elaboren el text descriptiu sobre el rei. Es tracta de seleccionar tots aquells adjectius que facin referència a l'aspecte i al caràcter del rei. El text elaborat conjuntament a l'activitat anterior els servirà de model per poder escriure la nova descripció, tot contrastant la informació i enriquint-lo pel que fa al lèxic.
4. Concurs literari: tria del millor text entre tots els grups del curs, que es publicarà a la pàgina web del centre.

2.3 Activitats finals

1. Transformació de textos (AG): treball del text narratiu a partir de llegendes sobre el rei Jaume, recollides per Joan Amades, amb l'objectiu d'elaborar i representar una obra de teatre.
 - a. Resum de la llegenda (AI, en primer lloc, després el grup a partir dels diversos resums n'elaborarà un conjuntament) i exposició oral a la resta de grups, perquè tots coneguin el contingut de les llegendes.
 - b. Treball en un document compartit de GoogleDocs perquè transformin les llegendes en obres de teatre. La utilització de GoogleDocs facilitarà la tasca de transformació i afavorirà el treball cooperatiu entre el grup. Se'ls lliurarà una guia per poder complir amb tots els requisits textuais per passar de l'estil directe a l'indirecte, utilitzant tots els recursos propis del llenguatge teatral.
 - c. Representació del text teatral a la resta de companys del curs.
2. Transformació de textos (2): Presentació de l'auca: A partir de l'auca sobre Jaume I, publicada al web (<http://www.auques.cat/tot.php?auca=jaumeI>), i després de posar-ne en comú les característiques, contras-

taran amb la teoria que trobaran a Internet sobre l'auca i en seleccionaran la informació. Tenint en compte que l'auca del rei Jaume recull la majoria de gestes del rei, treballades a les llegendes, l'alumnat constata que el que va aprenent es va omplint de significat.

- a. Repartirem les il·lustracions de l'auca per parelles i cada parella n'haurà de treballar el text, recollint informació sobre el lèxic i els topònims que hi apareixen.
- b. Mapa (A petit G): a partir de l'anàlisi dels topònims, anirem assenyalant en un mapa la trajectòria vital del rei, i a partir dels topònims treballarem els gentilicis.
- c. Còmic (AG, entre tots el grups del curs): tenint en compte que a la matèria de llengua castellana han treballat els continguts relacionats amb l'estructura del còmic, ara els tocarà aplicar-los i elaborar un còmic sobre la vida del rei.

Pel que fa a l'avaluació, hem de remarcar que serà formativa, integrada en el procés d'aprenentatge. L'alumnat regularà el seu procés amb diversos instruments que li proporcionarà el docent. Els instruments d'autoregulació, coavaluació i autoavaluació permetran que el docent intervingui a temps en la zona de desenvolupament pròxim per regular el procés d'aprenentatge de l'aprenent. Per a aquest tipus de metodologia, posarem a la pràctica la rúbrica, ja que permet a l'alumne millorar la seva capacitat de detectar i solucionar problemes autònomament.

3 SEQÜÈNCIA DIDÀCTICA DE LA DIADA NACIONAL DE CATALUNYA³

3.1 Activitats d'exploració (1h)

Quan comencem el curs, a 1r d'ESO, després d'haver fet les activitats d'acollida durant uns dies, a Llengua Catalana parlem de l'11 de Setembre. Tenim diverses maneres de començar aquesta seqüència didàctica. Per exemple, amb una pregunta: qui sap què celebrem l'11 de Setembre? Per què és festa? Fem recollida d'informació col·lectiva a partir del que l'alumnat aporta. Anotem les idees a la llibreta i a la pissarra, tal com ragen. Una altra manera d'engegar la seqüència és preguntar si a casa seva posen la senyera al balcó o quan la hi posen, o si saben per què i on es fa una ofrena floral l'11 de Setembre. També es pot començar amb la projec-

3. Adreçada a 1r o 2n d'ESO

ció d'una imatge referent a la Diada. O duent a classe el còmic de l'11 de Setembre de l'editorial Casals (Garcia i Quera: 2004).

Sigui com sigui, induïts per nosaltres o bé perquè algun nen ho sap, hem de fer cap a l'11 de setembre de 1714. Aleshores, com que possiblement no saben segur el perquè de la celebració, fem pluja de preguntes al voltant de la qüestió «què voldríeu saber sobre aquest tema?». També han de quedar recollides per escrit. L'objectiu serà, un cop acabada la seqüència, saber respondre la pregunta inicial: què celebrem l'11 de Setembre?

3.2 Activitats d'introducció (2h)

En primer lloc, traurem les dades bàsiques a través del vídeo de la plataforma. Edu3.cat, *L'Onze de setembre* (http://www.edu3.cat/Edu3tv/Fitxa?p_id=18134) i així és com fem cap al 1714 i a la Guerra de Successió. Abans de començar a mirar-lo ens aturem un moment en la portada, en la caràtula del vídeo, i els preguntem: «Què hi ha? Què devia passar, doncs, l'11 de Setembre?» (AC).⁴

A continuació anotarem alguna idea important per a la història de l'11 de Setembre (AI).

Els quatre membres del grup posaran en comú els seus apunts individuals (AG).

Entre tots mirarem de tenir les dades bàsiques de la història de la Guerra de Successió. (AA)⁵ Completarem la informació amb alguns vídeos⁶ i els textos que els acompanyen, pàgines web interessants,⁷ el seu llibre de text de Geografia i Història (si són de 2n d'ESO), la Viquipèdia i tot allò que ens sembli interessant per a ells.

3.3 Activitats d'estructuració (7h)

Començarem amb l'elaboració d'un mapa conceptual sobre la Guerra de Successió (3h, AG). Els diem que han de recollir els ítems: CARLES II *EL HECHIZADO*, CARLES D'ANJOU, FELIP V, PAÏSOS PARTIDARIS DE FELIP V, PAÏSOS ALIATS. Aquest mapa conceptual s'ha de fer a la llibreta, a mà, i després amb suport informàtic. Finalment, l'han d'enviar a la professora en un arxiu adjunt en un correu electrònic (AA).

Passarem a aclarir el lèxic desconegut, com per exemple: absolutisme, rei absolutista, inanició, tron/tro, descendència, austriacista, setge, insurrecte... (AC, 30'). L'ús del diccionari tant pot ser en paper com en línia, depèn del nostre objectiu. En aquest moment aprofitarem per introduir els

4. AC: Activitat col·lectiva.

5. AA: Activitat d'avaluació.

6. V: *Entre la desfeta i la recuperació*, vídeo didàctic de la pàgina d'Edu3.cat

7. V: Webgrafia

tipus de diccionaris a través de la pregunta «Quin tipus de diccionari faries servir per buscar: CARLES II, TRON, FELIP V, INSURRECTES...?» (AC, 1h).

Ara l'alumnat ja estarà preparat per produir un text expositiu sobre aquest fet històric. Primer a mà, a la llibreta, després en suport informàtic, usant el Googledocs compartit amb la professora (AI, 2h). Seguidament enriqueirem aquest text expositiu amb un títol, subtítols i fotografies. Revisió i correcció ortogràfica i gramàtica del text (AA, 1h).

Acabarem amb una activitat d'observació: comparació de com era la zona de la Ciutadella de Barcelona el 1714-1716 i com és avui la ciutat (AC, 30', oral i escrita). Trobarem els plànols adients a la pàgina web http://www.guerradesuccessio.cat/bat_barcelona_04.html. Cal fer veure a l'alumnat que l'escenari de la batalla final és al voltant del que avui és el Parc de la Ciutadella, el zoològic, el Parlament de Catalunya... L'activitat es clou amb la redacció d'un petit text expositiu amb la comparació (AA).

3.4 Activitats d'aplicació (4h)

Elaboració d'una enquesta (AP,⁸ AA, 1h). Amb tota la informació que ja tenim, i inspirats en l'activitat promoguda l'11 de setembre de 2011 del canal 3/24 de TV3, <http://www.324.cat/1714/>, i amb la informació que ens dóna la pàgina web del Museu virtual de la Guerra de Successió, <http://www.guerradesuccessio.cat/01conflicte.html>, elaborarem una entrevista a un soldat filipista o bé a un soldat austriacista. El pas següent serà representar l'entrevista (AP), és a dir, memoritzar-la i fer-ne una dramatització sense cap caracterització teatral (AA, ACA,⁹ 2h).

Podem acabar les activitats d'aplicació cercant a través d'Internet connexions amb l'actualitat (2h). Per exemple, hi ha un poble a Catalunya que cada 11 de setembre hi fan una representació teatral. Quin és? (AG). O bé, l'11 de setembre de 2011 es va presentar un musical a Barcelona. Com se titula? En quin teatre es va representar? Aquest espectacle, va anar de gira? Quin és el seu argument? Encara s'està representant? (AG). És molt interessant, d'altra banda, fer que esbrinin, doncs, com se celebra la Diada Nacional de Catalunya a Salou. Aquesta proposta donaria peu a preparar una entrevista amb la regidoria de Cultura de l'Ajuntament de Salou (AG).

La pregunta de cloenda seria: què celebrem cada 11 de setembre a Catalunya? Per què és la nostra Diada Nacional? (examen, AA).

8. AP: Activitat en parella.

9. ACA: Activitat de coavaluació.

3.5 Suggeriment d'altres activitats que es podrien dur a terme

Una notícia periodística, un magazine sobre la Guerra de Successió o algun episodi del conflicte, una dramatització, elaboració de pòsters o murals, elaboració d'un còmic, el muntatge d'una exposició sobre la Dia-da...

Només afegir, per acabar, que en els annexos trobareu la programació completa d'ambdues seqüències didàctiques amb les competències bàsiques que exercitem, quins són els objectius d'aprenentatge, quins continguts toquem, quins són els criteris d'avaluació i amb quins instruments els apliquem i la temporització.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- AMADES, JOAN (2009): *Les millors llegendes populars*. Barcelona, La Butxaca.
- DURAN, D. / TORRÓ, J. / VILAR, J. (2003): *Tutoria entre iguals. Un mètode d'aprenentatge cooperatiu per a la diversitat*. Barcelona, Llibres de l'ICE de la UAB.
- GARCIA I QUERA, ORIOL (2004): *Barcelona 1714: l'onze de setembre*. Barcelona, Casals.
- MILIAN, MARTA (2012): «El model de seqüència didàctica vint anys després. Un model vàlid per ensenyar a aprendre i per aprendre a ensenyar». *Articles de didàctica de la llengua i la literatura*, vol. 57, p. 8- 21.
- PUJOL, JOSEP M. (1991): Jaume I. Llibre dels fets. *Introducció, edició, versió modernitzada, notes i bibliografia de Josep M. Pujol*. Barcelona, Teide (Tria de Clàssics; 3).
- ROCA, M. CARME (2008): *Les dones de Jaume I*. Barcelona, L'Esfera dels llibres.
- SÁENZ HIGUERAS, ALBERT (2011): *ABP. L'aprenentatge basat en problemes (Una proposta d'aplicació pràctica a l'ESO i al Batxillerat)*. Barcelona, Barcanova.

WEBGRAFIA CURRICULAR

- CANALS I CABAU, ROSER (2008): *El desplegament del currículum per al desenvolupament de les competències bàsiques: La programació didàctica*. <http://www.xtec.cat/serveis/crp/a8930040/competenciesprogramaciofebrer08.pdf> [2 de juliol de 2012].
- Currículum de l'Educació Secundària obligatòria*, Generalitat de Catalunya, Departament d'Educació, 2008. http://phobos.xtec.cat/edubib/intranet/file.php?file=docs/ESO/currículum_eso.pdf [2 de juliol de 2012].
- Desplegament del currículum a l'educació secundària obligatòria*, Generalitat de Catalunya, Departament d'Educació, Direcció General de l'Educació bàsica i el Batxillerat, 2009; http://phobos.xtec.cat/edubib/intranet/file.php?file=docs/ESO/desplegament_c_eso.pdf [2 de juliol de 2012].
- DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT. DECRET 143/2007, de 26 de juny, pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments de l'educació secundària obligatòria. (Correcció d'errada en el DOGC vol. 5515, pàg. 89641, de 27.11.2009). (Pàg. 21870). Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya, *DOGC vol. 4915 – 29/06/2007* [2 de juliol de 2012].

Generalitat de Catalunya, Departament d'Educació (2010): La programació en el marc del cou currículum per competències. http://www.edubcn.cat/rsc_gene/extra/05_pla_de_formacio/direccions/primaria/bloc2/5_Programacio-CEB.pdf [2 de juliol 2012].

Grup de recerca d'aprenentatge entre iguals. <http://grupsderecerca.uab.cat/grai/> [2 de juliol 2012].

WEBGRAFIA DELS RECURSOS DIDÀCTICS ESMENTATS

L'Onze de Setembre.

http://www.edu3.cat/Edu3tv/Fitxa?p_id=18134&p_ex=1%27onze%20de%20setembre&p_num=3 [2 de juliol 2012].

Entre la desfeta i la recuperació.

http://www.edu3.cat/Edu3tv/Fitxa?p_id=19446&p_ex=entre%20la%20desfeta%20i%20la%20recuperaci%F3 [2 de juliol 2012].

Els setges de Barcelona.

http://www.edu3.cat/Edu3tv/Fitxa?p_id=25859&p_ex=11%20de%20setembre [2 de juliol 2012].

L'Onze de Setembre.

http://www.edu3.cat/Edu3tv/Fitxa?p_id=23331&p_ex=11%20de%20setembre [2 de juliol 2012].

Museu virtual de la Guerra de Successió (1702-1714).

<http://www.guerradesuccessio.cat/00inici.html> [2 de juliol 2012].

TV3, Històries de Catalunya: *La Guerra de Successió.*

<http://www.tv3.cat/historiesdecatalunya/cronologia/cron103448394.htm> [2 de juliol 2012].

TV3, *Viu l'11 de setembre de 1714 a Twitter.* <http://www.324.cat/1714/> [2 de juliol 2012].

